

דרכנו ע"פ שיחות הרצי"ה פרשת ויגש - ראש הישיבה
השרות הצבאי - תורה וצבא

1. שיחת הרצי"ה בראשית, עמ' 410

20. תורה וצבא
 יש צורך באנשי צבא תשק ולא פחות מזה יש להרבות באנשי תורה ואמונה, על יסוד הסכם וסידור יפה בין הצבא והישיבה, מתוך הבנה שכולל צעיר יש צורך להגדיל תורה ולהאיריה. כשם שאנו נאמנים למדינה ולצבא, כך אנשי הצבא מעריכים את תורתנו ואמונתנו. אין לנו שום פסור מן הצבא, אלא שתי המצוות חלות עלינו גם יחד: להתגדל בתורה ולשרת בצבא כדי להגדיל מיר צד. אבל לפי מצבנו, יש מקום לדחיה של מספר שנים, כדי שנוכל לשבת ללמוד ו"לחטוף" תורה עד כמה שאפשר כדי להתגדל בה. ה"גדולים" שיושבים היום בצבא (לעומת ה"קטנים" שתמיד מקטרגים כמו בכל דבר) הבינו זאת היטב, שהתגדלות בחורה היא גם הכנה לצבא ולתפקידים אשר יוטלו עליהם שם.¹⁵
 אין לשכוח שלגוף הישראלי יש נשמה, והיא התורה, ושניהם מהווים גילויים שונים של אותה חינוכות אלוהית. קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חדי.¹⁶

3. חוברת עבא וישיבה - קובץ מדברי רבותני הרצי"ה קוק והרב ז"ל.

שאלה: אם אנו עובדים במצב של מלחמת מצוה, למה אין סוגרים את הישיבה ומגייסים את כל תלמידיה?
 רבנו: במדיה שיש צורך בהם למלחמה, החיוב מוטל עליהם כעל כולם בשווה. מעבר לזה יש מקום לכיבוד חשבון אמינו עד כמה הברזי הדבר, כמפורש בגמרא מגילה וערובין ורשיי שם¹⁷, שאם לא עוסקים במלחמה במלחמה, אין היתר לבטל תורה. כשאין איש הצבא עסוק ממש במלחמה, אין היתר לבטל תורה. לכן בעת שלא היו בני ישראל עוסקים במלחמה, בפתע, אלא רק ארבו על יריחו, בא מלאך שר צבא ד' להוכיח את יהושע על ביטול תורה¹⁸. בזמן מלחמה, במידה שהדבר הכרחי, בודאי יש חובה להתגייס ולעסוק במצוה זו של תורה. אבל כשאין חיוב לשרת בצבא, או חובה לחזור לישיבה לשקוד בתורה. גם בני הישיבה שייכים לצבא. כשיש מצב שמספר אנשים אינם מוכרחים להחזיק בנשק, אז מכיוון שתורתנו אומנתנו, עלינו לעסוק בתורה. אבל כשיש צורך להשתתף בצבא - כל אחד מאיתנו לפי חשבון אינדיוידואלי - אז נשתנו היא חובותי¹⁹. מי שהולך לצבא על פי צו ד' הרמטכ"ל, בודאי אינו מנתק מרכז ד', על היותו מעובד מלעסק בתורה. אנו שייכים לכלל ישראל ולמדינה בלב ונפש. קיים מהלך של "צדיקים שאינם מאמינים"²⁰ במעשה ד' ונפלאותיו על עמו ותחלתו. לעומתם אנו קשורים לעם ומסורים למדינה ולצבא, ויחד עם זה מסורים לתורה, ומתוך כך מתגלה חשבון מי ומי הולך לצבא. אין לאמר שהליכה ארעית לצבא היא ניתוק משיבתנו. במשך זמן מה, לפי הצורך, משרתים שם, ואחר כך חוזרים לתורה ושקדחה.²¹

שאלה: מה זכותם של בחורי ישיבה לשבת בישיבה וללמוד, בעוד אחרים נלחמים בחינה נפש ומקיימים עצמם על קידוש השם בהגנת העם והמדינה?
 רבנו: בזה הלכה כבר הביטחון והוא הפרופסור לעניני צבא ומלחמה. הוא סובר שאינו נחוץ כיום שבחורי ישיבה אשר תורתם אומנתם ילכו לצבא, על כך יש אפשרות של דחיה. באסיפה משותפת שהתקיימה עם שלטונות הצבא ביחס לפטור תלמידי ישיבה, אמרתי: אין פסור! אנו לא מנתקים מכלל ישראל. אף-כאן שום פסור, ואינו משתמטים אלא דוחים. וכן רשום באישורים עליהם אני חותם, שזו דחיה ולא פסור. יש אמנם כמה ישיבות המתנגדות לצבא באופן עקרוני. אצלנו אין זה כך, חס ושלום. אלא, קדם כל יש ללמוד כמה שנים בישיבה, לגדול בתורה ולהתחזק ביראת שמים, ואחר כך אפשר ללכת לצבא. אין זו תכנית כוללת לכולם. אלא חשבון פרטי על פי המצאות האינדיוידואלית של כל תלמיד. הצורך במלחמותינו אינו צורך לבטל את ענין יגדיל תורה ויאיריה²². אלו שתי מצוות כלל-ישראליות, ויש לחזק את שתיהן. הגדלת התורה בישראל אינה סותרת את מצוות המלחמה, וגם לא את מצוות ההתנחלות. יש להבין ברעה ישרה שללמח תורה יש ערך במובן הלאומי, והוא אינו פירוד וניתוק, ומשום כך יש מקום לדחיה. על כן ההתעניינות בצבא לא צריכה להביא רפיון בשקידת התורה, אלא אדרבה, לחזק את שניהם. יש צורך לבדוק אצל כל אחד ואחד למה ועד היכן הוא יוכל להגיע בתורה ולהחליט בהתאם.²³

15. הירידה למצרים

במהלך יציאת ע"ם זו יצרת לי²⁴, מתגלגלת ירדת יעקב אבינו למצרים על-ידי מסעב הסיכות. יש על זה ביטוי מיוחד במסכת שבת: "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברה"ל²⁵. מה חטאו שיגיע לידי כך? אלא, המוכן הוא שיש הכרת אלוהי שיעקב ירד למצרים כדי להכין את יציאת העם, ולקיים הבטחת ד' לאברהם "גרי יהיה זרעך בארץ לא להם... דודו רביעי ישובו הנה"²⁶. ואמנם יעקב אבינו התלבט אם לרדת למצרים, ד' אמר לו: "אל תירא מרה"ל²⁷ מצרימה, כי לגוי גדול אשימך שם"²⁸. דווקא מתוך המחשכים של טומאת מצרים, מתקיים דבר ד' לאברהם אבינו "אעשה לגוי גדול"²⁹.

16. הכנות למלכות ישראל

עליכן היה גם צורך שיוסף ירד למצרים כדי שיוכשר שם להיות מלך אצל הגויים, "כי למחיה שלחני אלהים לפניכם"³⁰, מה שמהווה הכנה למלכות ישראל. כך במהלך דורות ישראל בגולה, למדנו אצל הגויים סדרי הנהגת המדינה וסדרי צבא, שהם הכנה להקמת מדינת ישראל וכינון עם ישראל על אדמתו. ה"תפץ חיים" אמר לבחור אחד לא להבהל מללכת לצבא הגויים, כי זה יהיה הכשרה לצבא של עם ישראל, כדברי הרמב"ם³¹ שכשיבוא המשיח יצטרפו להלחם ולשם כך יודקו לצבא³².

2. שיחת הרצי"ה בראשית, עמ' 413-414

19. צפיית הישועה

חז"ל מודיעים לנו במסכת שבת, שביום הדין ישאלו את האדם "צפיין לישועה"³³. המובן של "צפיין" הוא כעין "יושב ומצפה"³⁴. האם האמת, הטבע, כשחת שיתקיים הרבו, כפי שמסביר הר"ן: "צפיית לישועה - ביטחון"³⁵. עליון לצפות לא רק לעתיד אלא ביטחון³⁶. האם צפיית שהנה זה בא? ככל שמרבית בשקידת התורה ומתמלאים בנורתי-רוח של תלמידי-חכמים, יותר בוטחים שד' הולך ומשע את עמו, בין על-ידי מלחמה בין ללא מלחמה. כמובן, אין המלחמה חבלית לעצמה, וצד"ל נקרא בצדק צבא הגנה לישראל, הטפד ליעזרת ישראל כדו צד", שהיא כוונה כדברי הרמב"ם³⁷. יצנת ישראל לא ישקר ולא יתחם³⁸, וישראל חזרו לבריאות, כריאות גופו וכריאות נשמתו, בצבא ובישיבה, בהקלאות ובלכתות. ביה יש צבא טוחות גדולים והם מוסרים את נפסם על הנצח עם ישראל וארץ-ישראל, וכמרכין יש להרבות כנחות וזנהים כבדינה, כי זה בלא זה לא יציל.³⁹

1. פנישה של ירדות

אתמול התקיימה פנישה בין ראשי-הישיבות ושרי הממשלה, ומאוד נהיגתי. לראשונה נפגשתי אישית עם משה דיין. הוא יצא אלי בסבר פנים יפות ובחיוך על השפתיים, ואני נהתי לו יד באהבה רגינית שבעצם אנו ידידים. אכן, נוצרה שם מעין ירדות בינינו.

לא חידשתי שום דבר, אלא חזרתי על הדברים הרגילים לנו. אבל חשוב מאוד שהם נאמרו שם, שהשרים שמעו אותם וגם שהרבנים שמעו אותם. נכחו שם הרב אברמסקי, הרב גולדוויכט, ובחנן בנו של הרב טורנצקין. יחד עם משה דיין היו שניים-שלושה קצינים במדי צבא, השרים משה שפירא, יוסף ספיר, ומשה קול המטפל בעליית הנער. משה שפירא ומשה דיין הם כוחות חזקים וחשובים, המבטיחים בממשלה. שניהם ברכו לישראל, מרבים פעלים וממעטים בדבור.

משה דיין פתח במילים אחרות: 'אבנו לברר ולשמע, מה העניין בכך שאנו משהרדים בחור ישיבה מניוס, בזמן שאחרים נלחמים ונהרגים?'. אמרתי שאני רגיל לרבר אחרון. - כדי לשמע, כי אולי יש מקום להעיר ולתקן דבר מה.

3. עברי ד' וישראל עמו²

אחר כך נתנו לי את רשות הדיבור, ואמרתי דברים שהם אצלנו שגרתיים. ראשית-כל, אמרתי שאני רוצה להעיר ביחס לאווירה הכללית של הפנישה: 'אנחנו לא שני צדדים'. כאילו הם אנשי הצבא - היקוקים, התקיפים, - ואנחנו המבקשים והמתחננים. 'קודם כל, עליו לברר בירור יסודי את עצם מצריותנו. אנחנו היורשים פה, איננו שני צדדים. אנחנו כולנו, עבדי ד' וישראל עמו!'. כל אחד במקצוע שלו. מתוך כך, יש לעמוד

על האמת, ולהכיר שהישיבות אינן רק מקום לימוד כלברי, אלא המשך תורה שבעל-פה, המשך חיוניות נשמת האומה³. קיום הישיבות אינו רק עניינם של אנשי מקצוע כלברי. האינטרס שלנו, האינטרס של כולנו, של כל כולל-ישראל-ואו. תקומת הצבא, תקומת התורה, קיום הישיבות נובע לכבולנו. זהו דבר יסודי ואלמנטרי. משמרת תקומת הרוח, תקומת חרבות ישראל, האידיאל וההכרה לגדל אנונים ונדזיקים ואנשי חזון גדולים - הוא דבר חיוני לכל העם. זהו הכרח חיים. זהו אינטרס של כל ישראל. ומתוך כך נמשכת קדושת המשק והנשק של כלל ישראל בכל עוז ובכל אומץ.

3. איש על מחנה ואיש על גולר בבנין עם ישראל

אמרתי דבר חריף: 'איש על מחנה ואיש על גולר בבנין עם ישראל ורחו ישראל - אבל ביוצר. הישיבות מכוונות את חיי הנשמה של האומה, ומה נמשכת קדושת הנשק והמשק. כאן [בישיבות] בוטים את המוראל של כלל ישראל וגם את המוראל הצבאי, ולכן עלנו לשקוד בתורה, ואז יופיעו מתוכנו כוחות צבאיים מעולים.

מדברים על בעיה, אבל לי אין בעיה. אלא יש כאן דברים ברורים וישירים: המדינה והצבא שייכים לכולנו. בכמה ישיבות יש צורך שעניין זה יתברר, אבל במשך הזמן הכרה זו תתרוו גם אצלם. בתוך הדברים, הבלעתי שיותר קשה להחזיר צדיקים בתשובה⁴, אבל בסופו של דבר גם הם ישובו. ראשי הישיבות הולכים ונעשים יותר ויותר כלל-ישראלים. אבל תהליך זה לא יופיע מתוך כפייה.

אין להעלות על הדעת סידור עניינים אלה מתוך כפייה. כל סיטונות אסורה. לא יתכן שכל תלמידי הישיבות ילכו לצבא, וגם לא יתכן שכולם לא ילכו. אלא, יש לערוך בירור אישי על כל אחד ואחד, מתוך גדלות החנייה ומתוך שייכות הרוחית אמיתית בין הישיבה לצבא, כל מקרה צריך להתברר בנסיבותיו ולא מתוך ערכובות. אנשי הצבא לא יכולים להתערב בעניינים הפנימיים של הישיבות. כמו שראשי הישיבות לא יכולים לקבוע דבריהם מיוחדים והספציפיים השייכים לצבא, - כדוגמת מקרים של פיקוד-נפש שיש צורך לשאול ברעת הרופאים.

תלמידים משיבתנו לחמו בכל החיותות, וזאת מתוך אידאליזם ומתוך גדלות של תורה. כפי שאמרתי, בחורים צעירים אני מעבך. לא כן בחורים מבוגרים, מבוגרים בשנים ומבוגרים ברוח.

אבל אם יעלה על הדעת לסדר כפייה סיטונת-כללית, זה יהיה אסון למדינה.

6. פירוש הרמב"ן על במדבר א, מ"ה

בבמדבר סיני רמז ו' ראתיו כן!... במספר שמות... לגולגותם ולעל בפסוק ב"ז - אמר לו הקב"ה למנותם בכבוד וגדולה לכל אחד ואחד. לא תהא אומרו לראש המשפחה כמה במשפחתך, כמה בניו לך, אלא כלם יהיו עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם. הה"ד ולעל בפסוקים ב-ג במספר שמות... מן עשרים שנה ומעלה לגולגותם.

ויתכן שנאמר עוד כי היה זה כדרך שהמלכות עושה בבאם למלחמה, כי עתה היו מונומים ליבנס לארץ ולבא במלחמה עם מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ועם השאר כלם, כמו שנאמר ולהלן יכסו 'נוסעים' אנחנו אל המקום אשר אמר ה', והיו משה והנשיאים צריכין לדעת מספר חלוצי המלחמה וכן מספר כל שבט ושבת ומה יפקוד עליו בערבות מואב במערכות המלחמה, כי התורה לא תסמך על הגם שירדוף אחד אלה⁵! וזה טעם 'כל יוצא צבא בישראל' ולעל בפסוק ג'. כי המנין מפני צבא המלחמה! ועוד שחלק להם הארץ במספרים וידע כמה חבלים יפלו להם מן הארץ הנכבשת להם⁶! כי לולי דבר המרגלים היו נכנסים שם מיד.

7. רמב"ם סופטים, הלכות מלכים ומלחמותיהם מ"ה ה"א.

א אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם. ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרויף-גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושטעו: ב מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין. אלא